

Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa (GEKE)
Community of Protestant Churches in Europe (CPCE)
Communion d'Eglises Protestantes en Europe (CEPE)

Väljaõpe ordinatsiooniga seotud ametiks Evangeelsete Kirikute Osaduses Euroopas

Lõppversioon 2012

EKOE täiskogu otsus Firenzes, 20.–26. septembril 2012:

1. Täiskogu tänab 2008. ja 2010. a konsultatsioonidel osalenuid, samuti toimetusrühma „Väljaõpe ordinatsiooniga seotud ametiks Evangeelsete Kirikute Osaduses Euroopas“ ettevalmistamise eest.
2. Täiskogu tervitab teksti üle sündinud laialdast diskussiooni liikmeskirikutes ja tänab erinevate seisukohtade eest, mis on ka lõppversioonis kajastatud.
3. Täiskogu vaatleb teksti suundanäitava panusena ühisesse arusaamisesse heast teoloogiaharidusest.
4. Täiskogu soovib liikmeskirikutel arvestada oma haridusvaldkonda reformides käesoleva tekstiga.
5. Täiskogu palub nõukogul luua sobivad eeldused lõpuosas nimetatud soovitude täitmiseks.

Sisu

Saateks eestikeelsele väljaandele	3
Sissejuhatus	4
1. Alused	5
1.1. Ordinatsiooniga seotud avaliku sõnakuulutuse ja sakramentide talitamise amet (õpetajaamet)	5
1.2. Õpetajaamet ja kogudus	5
1.3. Ameti ülesanne ja nõuded haridusele	6
1.4. Kokkuvõte	7
2. Juhtmõtted	7
2.1. Hariduskäik kuni ordinatsioonini	7
2.2. Teoloogiaõpingute sisu	9
2.2.1. Teoloogia ühtsus ja erialane jaotus	9
2.2.2. Eksegeetika (Vana Testament ja Uus Testament)	10
2.2.3. Kirikulugu	10
2.2.4. Süstemaatiline teoloogia	10
2.2.5. Praktiline teoloogia	11
2.2.6. Teised ained	11
2.2.7. Läbimõeldud üldpilk	11
2.3. Kirikute ja teoloogiateaduse vastutus väljaõppel ordinatsiooniga seotud ametiks	12
2.3.1. Väljaõpe ülikoolis	12
2.3.2. Teoloogiariduse konfessionaalsus	12
2.3.3. Teoloogiariduse eripärasid	12
2.4. Elatud usk	13
2.4.1. Teoloogiaüliõpilased teel õpetaja elukutseni – muutuv taust	13
2.4.2. Elatud usk ja õpetajaamet kui elukutse	13
2.4.3. Vaimuliku elu põhivormid	14
2.4.4. Selguselejõudmine <i>vocatio interna</i> 's	14
2.5. Täiendusõpe	15
2.5.1. Alused	15
2.5.2. Täiendusõppe eesmärgid	15
2.5.2.1. Tugevate külgede arendamine ja süvendatum praktika üle järelemõtlemine ..	15
2.5.2.2. Spetsialiseerumise arendamine	16
2.5.2.3. Jätkuv järelemõtlemine ja kindluse süvendamine	16
2.5.3. Täiendusõppe kohustuslikkus ja profiil	17
2.6. Teised teed <i>ministerium verbi divini</i> juurde	17
2.6.1. Sissejuhatus	17
2.6.2. Alternatiivsed teed õpetajaametisse	18
2.6.3. Sõnakuulutusteenistus vabatahtliku tööna	18
2.6.4. Kiriku kaastöötajad sõnateenistuses	19
2.6.5. Kokkuvõte	19

3. Soovitused	19
3.1. Ordinatsiooniga seotud ameti väljaõppe vastastikune tunnustamine	19
3.2. Rahvusvaheline vahetus ja koostöö	20
3.3. Edasine töö	21
Konsultatsiooniprojektis „Väljaõpe ordinatsiooniga seotud ametiks Evangeelsete Kirikute Osaduses Euroopas“ osalejad	21
<i>Eestikeelse tõlke ilmumisandmed</i>	22
<i>Evangeelsete Kirikute Osaduse Euroopa lühitutvustus</i>	22

Saateks eestikeelsele väljaandele

Evangeelsete Kirikute Osadus Euroopas (EKOE), Euroopa olulisim protestantlike kirikute osaduskond, mis ühendab kokku umbes 50 miljonit kristlast, võttis kahe aasta eest Firenzes toimunud 7. täiskogul (20.–26.9.2012) mh vastu õpetuskõneluste tulemusi talletavad dokumendid „Pühakiri, usutunnistus, kirik“ ja „[Amet, ordinatsioon, episkope](#)“. Viimati nimetatud ilmus äsja ka eesti keeles (vt Kirik & Teoloogia, nr 142, 143 ja 144/ 29.8–12.9.2014) ning sellega on teema poolest seotud täiskogul põhjalikult arutatud ja vastu võetud teoloogiaharidust käsitlev tekst. Tegemist on EKOE konsultatsiooniprojekti lõpptulemusega, mis kirjeldab põhijoontes ühist arusaama haridusest, mis on liikmeskirikutes eelduseks õpetaja- ehk preestriametisse ordineerimisel.

Dokument on teedrajava tähendusega, kuna esmakordselt kirjeldavad Euroopa evangeelsed kirikud koostöös Euroopa ülikoolide usuteaduskondade ja kiriklike teoloogiliste kõrgkoolidega ühiselt seda, mida tähendab hea teoloogiline haridus. Mis on need ained, millega teoloogiaõpingute raames tegeletakse? Millest on tingitud usuteaduse jaotumine distsipliinideks? Millel rajaneb teoloogia kui sisemiselt multiperspektiivse ja interdistsiplinaarse teaduse ühtsus? Miks on nii oluline osata mõista usuteaduse interdistsiplinaarset tervikut? Milles seisneb teoloogiline pädevus kui akadeemiliste teoloogiaõpingute eesmärk? Kuidas asetub teoloogilise pädevuse omandamine iga üliõpilase isikupärase kujunemisloos, isiksusena kasvamise ja küpsemise tervikkonteksti?

Head teoloogilist haridust (vrd Wolfgang Huber, „Hea teoloogia“ kogumikus *Uuema evangeelse teoloogia põhitekstid*, koost W. Härle, T.-A. Pöder, Avatud Eesti Raamat, Tartu: Ilmamaa, 2013, lk 739–743) ei pruugita omandada tingimata selleks, et saada kirikuõpetajaks. Teoloogiahariduse rikas avarus ja sügavus on heaks toeks hilisemaks tegevuseks väga erinevatel ühiskondlikel elualadel ja ametites. Ometi tingib ja iseloomustab teoloogiaõpinguid olulisel määral asjaolu, et tegemist on ka ettevalmistusega konkreetseks kutseks – niisiis erialaseks tööks vaimulikuna kogudustes või kaplanina kaitseväes, vanglates, politseis jne.

Ettevalmistus õpetajaametiks kirikus hõlmab nii akadeemiliste õpingute faasi ülikoolis või teoloogilises kõrgkoolis kui ka kiriklikult korraldatud praktilist väljaõpet. Nii kannavad usuteadus ja kirik ühiselt vaimulike ettevalmistuse eest vastutust. Nagu tekstis viidatud, on Euroopa kirikutes selle jaoks erinevaid mudeleid, kuid esile on võimalik tõsta olulisi ühisjooni. Tekst reflekteerib ka

teoloogiahariduse ja elatud usu vahekorra üle ning käsitleb üliolulist õpetajate täiendusõppe teemat (põhjalikumalt tegeletakse sellega EKOE raames käesoleval täiskogudevahelisel perioodil). Pidades silmas õpetajaameti kandidaatide nappust ja sellele lahenduse leidmise katseid mitmes EKOE kirikus, puudutab dokument ka tavapärase väljaõppe alternatiivide küsimust. Teksti lõpetavad soovitused koostööks õpetajate välja- ja täiendusõppe alal ning õpetajate vahetuse lihtsustamiseks EKOE-s.

Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku (EELK) delegaadina osales konsultatsiooniprotsessis toonane haridusassessor ja EELK Usuteaduse Instituudi pastoraalseminari juhataja õp dr Ove Sander. EELK konsistooriumi vahendusel andsid dokumendi eelnõule – toetavat – tagasisidet nii EELK Usuteaduse Instituut kui Tartu Ülikooli usuteaduskond.

Tekst koostati algselt saksa keeles ning tõlgiti kohe teistesse EKOE ametlikes keeltesse (inglise ja prantsuse keelde). Dokument on ilmunud EKOE ametlikus kakskeelses nn Leuenbergi tekstide sarjas (kogumikus *Amt, Ordination, Episkopé und theologische Ausbildung / Ministry, ordination, episkopé and theological education*. Leuenberger Texte / Leuenberg Documents, Nr 13, Im Auftrag des Rates der Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa / Mandated by the Council of the Community of Protestant Churches in Europe, Herausgegeben von / edited by Michael Bünker, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2013).

Thomas-Andreas Pöder, EKOE nõukogu liige

Sissejuhatus

Leuenbergi konkordia aastast 1973, millega reformatsiooniaelsed, luterlikud, reformeeritud ja unioonikirikud deklareerisid kirikuosadust, väljendab ordinatsiooni vastastikust tunnustamist.

Seda vastastikust tunnustamist jaatavad põhimõtteliselt kõik EKOE kirikud, kuid selle tulemused praktikas on tagasihoidlikud. Praegu toimub õpetajate¹ liikumine ühest EKOE kirikust teise vaid suurte raskustega. Sageli takistavad ordineeritud vaimulike vastuvõttu teise kiriku vaimulikuametisse erinevused õppekavades ja kraadides, isegi kui ordinatsiooni ennast tunnustatakse.

Käesolev tekst on tekkinud EKOE liikmeskirikute mitmeaastase konsultatsiooniprotsessi tulemusena. Seejuures on selgunud, et Evangeelsete Kirikute Osaduses Euroopas ilmneb kiriku ametisse ordineerimise eelduseks olevas teoloogiahariduses mitmekesisusest hoolimata suuri sarnasusi. Nii sai võimalikuks töötada välja järgnevad juhtmõtted. Need püüavad visandada ühist arusaama heast haridusest, mis võiks olla liikmeskirikutele suuna näitajaks ning abiks ordinatsiooni tunnustamisest praktiliste järelduste tegemisel ja seega kirikuosaduse teostamise süvendamisel. Tekst lõpeb mõningate soovitustega nii koostööks õpetajate välja- ja täiendusõppe alal kui ka õpetajate vahetuse lihtsustamiseks Evangeelsete Kirikute Osaduses Euroopas.

¹ Elukutset tähistav termin „õpetaja“ resp. „kirikuõpetaja“ on antud tekstis samatähenduslik terminiga „pastor“.

Arutlused arvestavad eriti – vastavalt EKOE täiskogu 2006. a juhisele – muutustega ordinatsiooniga seotud ameti mõistmises ja kuvandis liikmeskirikutes, misjoniväljakutsetega pluralistlikus avatud ühiskonnas ning muudatustega Euroopa haridusmaastikul.

1. Alused

1.1. Ordinatsiooniga seotud avaliku sõnakuulutuse ja sakramentide talitamise amet (õpetajaamet)

Järgmised kommentaarid keskenduvad ordinatsiooniga seotud avaliku sõnakuulutuse ja sakramentide talitamise ametile. Sellega arvestatakse ühest küljest tõsiasjaga, et EKOE-s on kirikuid, kus tuntakse ka teisi ordinatsiooniga seotud ameteid, nagu vanemate (presbüterite) amet või diakoniamet. Teisest küljest leidub ka kirikuid, mis eristavad ordineerimist avaliku sõnakuulutuse ja sakramentide talitamise ametisse ning – teiste kiriklike elukutsete ja vabatahtlike teenimisviiside – ajaliselt ja / või kohaliselt piiratud (*pro loco et tempore*) volitamist osalemiseks kuulutustöös.

Hoolimata erinevustest ametite struktuuris ning ordinatsiooni mõistmises ja praktikas on võimalik keskenduda õpetajaametile, s.t sellisele *avaliku sõnakuulutamise ja sakramentide talitamise ametile*, mis eeldab sõna ja sakramendi teenistuseks (*ministerium verbi*) ühekordset *ordinatsioonitalitust* ning sisaldab *teenistussuhet kirikus (munus ecclesiasticum)* ehk *teenistusülesande andmist (installatio, introductio)*. Ordinatsioonist tulenevaid õigusi ja kohustusi tuleb eristada õigustest ja kohustustest, mis tulenevad teenistusülesande andmisest (*installatio*). Õpetajaamet eeldab mõlemat, ordinatsiooni ja introduksiooni. Sõna ja sakramendi teenistus on korraldatud kirikliku ametina (*munus ecclesiasticum*).

1.2. Õpetajaamet ja kogudus

Ministerium verbi ülesannete ja suhte kohta kogudusesse on EKOE kirikud põhimõttelise teoloogilise selgituse juba andnud. „Sõnateenistus on [...] alati seotud koguduse üldise preesterlusega ja peab teenima seda, samuti nagu ka koguduse ja kõigi ristitute üldine preesterlus on seotud sõnakuulutuse ja sakramentide jagamise erilise teenistusega. Seega rajaneb ordineeritud amet, reformatoorse arusaama kohaselt, Kristuse erilisel ülesandel, ning seisab samal ajal oma teenistuses koos terve kogudusega Jumala sõna all.“²

See teenistus vajab korraldatud ülesehitust (teatud „ametite korda“³). Kuna sõnateenistus kuulub viimselt kõigile, ei saa üksikisik end sellesse ise kutsuda. Jutlustajaametit saavad pidada vaid need, kes on usklite osaduse poolt selleks selgelt kutsutud (*rite vocatus*). Neid, kes on kutsutud avalikult

² „Thesen zur Amtsdiskussion heute (Tampere-Thesen 1986)“ – *Sakramente, Amt, Ordination*. Hg. Wilhelm Hüffmeier. Leuenberger Texte 2. Frankfurt a. M., 1995, lk 105 (These 2); teesid on integreeritud dokumenti Die Kirche Jesu Christi. Leuenberger Texte 1. Hg. Wilhelm Hüffmeier. Frankfurt a. M., 1995, lk 32j (I.2.5.1.1).

³ Samas, lk 31 (I.2.5.1).

õpetama (*publice docere*), on Jumala rahvas kohustatud selleks ette valmistama. Amet tagab järjepideva jutlustamise ülesande täitmise.

1.3. Ameti ülesanne ja nõuded haridusele

Venia docendi, õigus ja kohustus avalikult õpetada, jutlustada ning sakramente talitada, antakse ordinatsiooniga. Ordinatsiooni eelduseks on suutlikkus esindada kristlikku usku avalikult, kirikus ja väljaspool seda, ning teoloogiline otsustusvõime õpetuse „puhtuse“ ja sakramentide talitamise „õigsuse“ küsimuses (vrd CA 7: *pure docetur et recte administrantur; Confessio Helvetica Posterior XVII: in vera concordique praedicatione evangelii Christi, et in ritibus a Domino diserte traditis*).

Ameti pidamise eelduseks on seega *seotus kiriklik-konfessionaalsete õpetusvormidega*, mida väljendatakse ordinatsioonil – kirikuti erineva – töötusega tegutseda vastavuses Pühakirja ja usutunnistusega (või üksnes Pühakirjaga). Ordineeritavad peavad olema võimelised kontrollima, kas nende praegune mõtlemine ja kõnelemine on kooskõlas evangeelsetes kirikutes kehtiva õpetusega. Ja nad ei tohi anda lõplikke teoloogilisi hinnanguid, vaid nende teoloogilised arutlused peavad avama kogudusele võimaluse esitatud õpetuse ühiseks läbiarutamiseks.

See eeldab *teoloogilist pädevust*. See seisneb võimes seostada omavahel teoloogilisi teadmisi, teaduslikult haritud otsustusvõimet, isiklikku tunnetust evangeeliumi tõest ning vajalikke praktilisi oskuseid. Selle otsustavaks eelduseks on teadusliku teoloogia õpingud ülikoolis või kõrgkoolis. Kui õpetajaametisse on võimalik saada ka mingil teisel teel või kui avaliku sõnakuulutuse ja sakramentide talitamise ordineeritud ametit peetakse vabatahtliku tööna, ei tohi teoloogilise haridusega seotud nõudeid siiski alandada. Võimet rääkida evangeeliumist arusaadavalt ja ehtsalt väljendatakse tänapäeval tavaliselt väljendiga „*isiklik sobivus*“. Selle sobivuse vormi väljaselgitamiseks on kirikutel erinevaid viise.

Kiriku usu isiklik, autentne edastamine pluralistlikus avatud ühiskonnas on tänase Euroopa tingimustes misjoni suur väljakutse. „Evangeliseerimine“, nagu Piibel seda ülesannet kirjeldab (vrd Mt 28:16–20), tähendab seetõttu „usutavalt suhestumist sotsiaalsete kontekstidega, kus kristlik usk peab saama veenvaks“⁴. Kes tahab inimestele võimaldada evangeeliumist lähtuvat suunaleidmist, kes tahab „avalikult õpetada“, peab omandama *kommunikatsioonitingimuste osas teadmised, mõistmise ja oskused*. Muidu tekib kirikusisesesse ringi taandumise ja evangeeliumi avalikkuse taotlusest loobumise oht.

Kuna avalikkuse struktuurid pole tänapäeva Euroopas kaugeltki ühtsed, on erinevad väljaõppekontseptsioonid ordinatsiooniga seotud ametiks mõistlikud. Siiski on väljakutsete osas ka ühiseid arusaamu: infoajastul ning massimeedia tingimustes on tähelepanu muutunud defitsiidiks; sõnumi vahendamiseks on alati meedium, seega tuleb sõnum avada iga meediakanali eripära arvestaval viisil; sõnumi mõte peab kõnelema igas sotsiaalses interaktsioonikeskkonnas.

⁴ „Evangelisch evangelisieren – Perspektiven für Kirchen in Europa“, välja antud EKOE nõukogu ülesandel, koost Michael Bünker ja Martin Friedrich. Wien, 2007. Nr. 2.14.

Kuidas ka väljakutseid iseloomustada, õpetajaameti nõuete juurde kuulub liikumine pluralistlikus avalikkuses ja rõõmusõnumi kõnelemapanek ka väljaspool kirikusiseseid ringe.

Õigus ja kohustus õpetada avalikult hõlmab ordineeritute tervet elu. Ordinatsioon on kestev volitus, milles inimene laseb evangeeliumil end hoida ja kohustada. Sellega peab eriti arvestama üliõpilaste kirikupoolne saatmine õpingute ajal.

1.4. Kokkuvõte

EKOE kirikud lähtuvad sellest, et ordinatsiooniga seotud avaliku sõnakuulutamise ja sakramentide talitamise amet ning kogu Jumala rahva teenistus vajavad teineteist. Õpetajaamet täidab seda, Jumala poolt kõigile ristitutele antud kuulutusülesannet avalikkuses kiriklikult korraldatud ametina.

Ordinatsiooni sihiks on kogu elu hõlmav sõnateenistus (ministerial existence). Selle juurde kuulub võime esindada pluralistlikus avalikkuses evangeeliumi kui tegelikkust avavat väge. Selleks teenistuseks eeldatakse isiklikku sobivust samavõrd kui vagadust eluhoiakuna, mis tunnustab evangeeliumi kehtimist iseenda kohta. See nõuab ühelt poolt teoloogilist haridust, mida on kõige parem omandada ülikoolides või kõrgkoolides, kus kohtutakse ka teiste teadusdistsipliinidega. Teisest küljest on tarvilik jälgida seotust kiriku ja konfessiooniga. Siia kuulub vastava konfessionaalse vagaduskultuuri tundmine ning teoloogiline otsustusvõime ühenduses konfessionaalsete õpetusvormidega.

Järgmistes juhtmõtetes on püütud sel alusel selgitada, millest tunda ära hea haridus ordinatsiooniga seotud avaliku sõnakuulutuse ja sakramentide talitamise ametiks, samuti millest tunda ära hea täiendusõpe. Seejuures ei ole tegemist EKOE kirikute välja- ja täiendusõppe ühesuguseks muutmisega. Pigem on vaja anda kirikutele võimalus jõuda selle alusel väljaõppe vastastikuse tunnustamiseni.

2. Juhtmõtted

2.1. Hariduskäik kuni ordinatsioonini

Suuremas osas EKOE liikmeskirikutest kehtib kiriku teenistusse astumise eeldusena viie- kuni kuueaastane teoloogiastudium kas ülikoolis või kõrgkoolis. Õpingutele lisandub kuni kolmeaastane väljaõppe praktiline faas, mille eest vastutab kirik. Ka sellega ühenduses kehtivad akadeemilise mõttetöö standardid. Paljudes kirikutes järgneb praktiline väljaõpe teoloogiaõpingutele, mis lõpevad nn esimese teoloogiaeksamiga. Mõned kirikud põimivad praktilise väljaõppe suures osas studiumi sisse või kujundavad seda akadeemiliste semestrite ja praktikafaaside vaheldumisega või ühenduses esimeste ametiaastatega.

Teoloogia õppimise kohaks on reeglina ülikooli usuteaduskond või kõrgkool. Siin antakse tulevastele õpetajatele võimalus siseneda ülikoolihariduse ja teadusvaldkondade mitmekesisuse

kontekstis ja akadeemilise vabaduse tingimustes intensiivsesse ja avarate valikuvõimalustega õppeprotsessi. Evangeelne teoloogia on tihedalt seotud euroopa ülikooli ajalooga ja lähtub ülikooli teadustöö akadeemilistest standarditest. Kui kirikud peavad ülal oma ülikoole, kõrgkoole või teoloogiaseminare, näevad need end evangeelse teoloogia akadeemilises traditsioonis ja soovivad, et neid hinnataks sellele vastavalt.

Õpingute ajal peavad üliõpilased omandama teaduspõhised kutsealased teadmised, arendama teaduslikult koolitatud otsustusvõime ning omandama isikliku teoloogilise identiteedi. Kokkupuude praktikaga toimub eelkõige teooria tasandil; loomulikult õpivad üliõpilased tundma üha uusi konkreetseid praktikavaldkondi ja -olukordi, näiteks eetika või praktilise teoloogia vallas, kuid nendele lähenetakse peaaesjalikult vaadeldes ja analüüsid. Õpingute ajal katsutakse näiteotstarbel läbi praktikaolukordi: näiteks homileetika ja religioonipedagoogika seminarides või õpingute sisse jäävas kogudusepraktikas. See toetab kogemusest lähtuvat õppetööd teoloogia teemavaldkondades, teoloogiliselt läbimõeldud enesekogemust ning ka kutsemotivatsiooni selginemiseks ja süvendamiseks.

Õpingute käigus peavad üliõpilased õppima põhjalikult tundma:

- kristliku pärimuse aluseid, nagu need avanevad piibliteadusele põhineval tegelemisel usu algolukordadega Piibli pärimuses, ning on mõjutanud ja mõjutavad kristliku usu vaadet inimese suhtele Jumalaga ja tema elutegelikkuse lähte, ülesehitusele ja sihile;

- kristluse ajaloolist arengut ja kujunemist, selle õpetuse kujunemist ja kristliku elu institutsionaalseid väljendusvorme ajaloos ja kaasajal;

- ülesannet panna kristlikku pärimust proovile, seistes silmitsi tänapäeva väljakutsetega. Eelkõige on tegu kristliku usu kõne- ja refleksioonivõimega maailmavaatelise ja religioosse pluralismi tingimustes, järelemõtlemisega, kuidas kujundada kirikuelu suuresti sekulaarses keskkonnas, oikumeenilise osaduse kohustustega ja vajaliku eetilise ettevalmistusega, arvestades üha keerukamaid väljakutseid, millega seisab silmitsi vastutustundlik elu- ja ühiskonnapraktika.

Üleülikoolilised ained (*studium generale*) ning osalemine ülikooli teiste teadusharude õppetöös peab seda haridusprotsessi rikastama.

Kirikliku väljaõppe käigus järgneb õpetajaameti pastoraalsete töövaldkondade professionaalne, teaduslikult reflekteeritud tundmaõppimine. Siin kogevad tulevased õpetajad neile seatavaid tööalaseid nõudmisi. Samal ajal omandavad nad kutsealased teadmised, arusaamad ja oskused, mis on nende nõudmiste täitmiseks vajalikud, ning analüüsivad neid nõudeid teaduslik-teoloogilisel moel. Sellega täidavad nad erialased eeldused ordinatsiooniks.

Kirikliku hariduse põhilised kohad on vikariaat koguduses ning pastoraalseminar või mingi vastav asutus. Väljaõpet koguduses saadab mentor. Õpetajaameti tegevusalade jaoks (jumalateenistus, haridus, hingehoid, koguduse arendamine ja juhtimine jne) on olemas kursused, millel mõeldakse praktilised kogemused läbi teoloogilise teooria tasandil ning arendatakse ja arutletakse kiriku ja koguduse töö kujundamise kontseptsioone. Pastoraalseminar kui ühise töö koht võimaldab lisaks sellele ajaliselts piiratud, kuid kohustuslikke *vita communis*'e [‘ühise elu’ – toim] faase. Need

annavad võimaluse olulisteks kogemusteks ühenduses ühise jumalateenistuse, pühakirjameditatsiooni ja palvega.

Õpetajate väljaõpe asetub teoloogilise pädevuse isikupärase kujunemisloo tervikkonteksti ja moodustab seega sisemise ühtsuse, sihipärase kasvamise ja küpsemise protsessi – mis käib ka läbi kriiside. Selle sihiks on elementaarne teoloogiline pädevus oluliste teadmiste, arusaamade ja oskuste omandamise kaudu. Õpetajad peavad olema võimelised visandama sel alusel oma elukutsega seotud tegevusi, arutlema nende üle, neid hindama, korrigeerima ja viima neid üha uuesti tuntavasse seosesse evangeeliumiga. Nende teoloogiline kompetentsus on kandvaks aluseks pastoraalsele tegevusele eri valdkondades (eriti jumalateenistuse, hariduse, hingehoiu ning koguduse arendamise ja juhtimise vallas, kuid ka ühenduses nende diakoonilise, missionaarse ja oikumeenilise mõõtmega). Kes tahab olla võimeline vastama tänapäeva inimeste poolt kristlikule usule esitatud küsimustele, sel peab olema usaldusväärne teoloogiline orienteerumisvõime. Nii on teoloogiline pädevus ka hädavajalik eeldus dialoogiks teisiti mõtleivate inimestega.

2.2. Teoloogiaõpingute sisu

2.2.1. Teoloogia ühtsus ja erialane jaotus

Evangeelse teoloogia õpingutel on mõõtuandvad kolm alustrajavat juhtperspektiivi: *esiteks*, piibliteaduse põhjal seisev tegelemine usu algolukordadega Piibli pärimuses, *teiseks*, ajaloolis-analüütiline tegelemine kristluse ajaloolise arenemisega ja kristliku teoloogia kujunemisega algusest kuni tänapäevani, ja, *kolmandaks*, teoloogiliselt läbimõeldud tegelemine kristliku usu tänapäevaste elu- ja väljendusvormidega.

Töö aine sisemisest loogikast lähtuva põhistruktuuri raames – piibellikust, ajaloolisest ja olevikku reflekteerivast vaatepunktist – toimub klassikaliste teoloogia põhierialade, Vana Testamendi, Uue Testamendi, kirikuloo, süstemaatilise teoloogia ja praktilise teoloogia koostöös. Seda on vaja selgelt esile tõsta. Töö nende juhtperspektiivide valgusel puudutab, ehkki erineval viisil, *kõiki* teoloogia erialasid. Ükski distsipliin ega distsipliinide rühm ei saa nõuda endale juhtperspektiivi ainuõigust.

Akadeemiline teoloogia on suunatud juhtperspektiivide seosele ning peab saama üliõpilastele kogetavaks mitte üksnes ainete erinevuses, vaid ka nende temaatilises seotuses. See on väga nõudlik ülesanne. Ometi kehtib: teoloogiaõpingud peavad käivitama teoloogilise kujunemise protsessi, mille käigus üliõpilased õpivad omavahel üha uuesti ühendama teoloogia põhidistsipliinide erinevaid töömeetodeid ja erialalisi rõhuasetusi, selle asemel et jätta neid seosetute teadusaladena üksteise kõrvale. Seetõttu tuleb oluliselt tugevdada interdistsiplinaarsust, kusjuures kehtib põhimõte: hästi toimiv interdistsiplinaarsus eeldab selget distsipliinide identiteeti ning jääb sellest alati sõltuvaks.

Tänapäeva evangeelse teoloogia distsipliinide kaanon on ajalooliselt kasvanud ega lähtu mingist entsüklopeedilisest kavandist. Selle kujunemine lähtub teoloogia ajaloolisest enesekogemusest teaduse ja hariduse kogu ühiskonda haarava arengu kontekstis ning sellele [kogemusele] tuginevast suhestusviiside eristamisest seoses teoloogia objektiga, milleks on kristlik usk oma ajaloolises tegelikkuses ja sotsiaalsel kujul, s.t kirikuna. Suhe selle objektiga muudab teoloogia

valdkonnajaotuse sidusaks ja kooskõlaliseks. Põhimõtteliselt ei saa välistada teoloogia harude sellise kaanoni tulevast edasiarengut ja ümberkorraldamist.

2.2.2. Eksegeetika (Vana Testament ja Uus Testament)

Eksegeetika oma piibliteaduse distsipliinidega, Vana ja Uue Testamendi teadusega uurib piiblitekstide teket, sisu, kasutamist ja ajalugu nende ajaloolises seoses. Rekonstruktsioonid järgivad teksti mõistmise ajaloolis-kriitilist meetodikat, kasutades teisi metodoloogiasid (nt hermeneutika, kirjandusteaduse, usundiloo, arheoloogia, sotsiajaloo vallast). Nii meenutab see kriitiliselt Pühakirja normi, millest kiriklik praktika enesekriitiliselt lähtub. Eksegeesi iseseisvuse ja selle koha aluseks evangeelse teoloogia valdkondade kaanonis on reformatsiooni otsus: Piibli ilmutustunnistuse tunnustamine kogu kiriku õpetuse „ainsa reegli ja juhtnõrina“.

Üliõpilased peavad olema võimelised lugema ja tõlgendama piiblitekste nende algkeeles (heebrea, kreeka keel).

2.2.3. Kirikulugu

Kirikuloo uurimise eesmärgiks on kristluse areng ja kujunemine algusest tänapäevani. See uurib kristliku elu ja kristliku teoloogia vorme ja järeleid, nende ühiskondlikke ja kultuurilisi eeldusi ja mõjusid, evangeeliumi alalhoidmise ja tunnustamise käiku ja institutsioone, kristliku vagaduse ajalooliselt kasvanud ilminguid ning usuveendumuste teket. See uurib kiriku kujunemise suundaandvaid jõudusid vagaduse arengus, kiriklikes õpetusotsustes, teoloogias ja kirikuõiguses, samuti ka konsensusi kujunemise, otsuste ettevalmistamise ja langetamise, tingimusi ja mehhanisme. Suur kaal on küsimusel, mis on kirikute koht ja funktsioon ühiskonna ja selle alustsüsteemide (nt poliitika, majanduse, teaduse ja hariduse) kontekstis, samuti, millised on selle funktsionaalse seose ja selle muutumise ajastuomased kujud (kristluse sotsiajalugu).

Kuna läänekiriku ajaloo allikad on kuni uusajani kirjutatud eelkõige ladina keeles, eeldavad soliidsele alusele rajatud kirikuloo (ja süstemaatika) õpingud lisaks kreeka keelele ka ladina keele tundmist.

2.2.4. Süstemaatiline teoloogia

Süstemaatilise teoloogia keskpunktis seisab evangeeliumi tõetaotlus ning küsimus, kuidas mõista evangeeliumi, mida ütleb see erinevates kontekstides Jumala, inimeste ja nende maailma kohta ja kuidas saavad inimesed oma elus evangeeliumi järgi orienteeruda ning seda sellele vastavalt kujundada. Selle ülesandega tegeldakse kolmes teemavaldkonnas: printsiibiõpetuses (fundamentaalteoloogia koos religioonifilosoofiaga), dogmaatikas ja eetikas. Seejuures tuleb panna tähele nendevahelisi seoseid. Dogmaatika õppimine peab edendama evangeeliumi tõe mõistmist ja andma üliõpilasele võime seda mõistmist iseseisvalt sõnastada. Printsiibiõpetus esitab alused teoloogilise tunnetuse saavutamiseks, väljendamiseks ja hindamiseks. Eetika arutleb dogmaatikas avatud kristliku inimese- ja maailmakäsituse praktilise tähenduse ja väe üle.

2.2.5. Praktiline teoloogia

Praktilise teoloogia teemaks on evangeeliumi väljendamine ja kommunikatsioon kristlikus kirikus ja inimeste elu seostes. Tähelepanu pööratakse selgitavalt sellele, kuidas evangeeliumi edasiandmine sünnib, kuidas seda saab teha mõjusamaks ning kuidas sellega seotud usku ja selle eluavaldusi ühest kultuurist teise üle viia, ilma et evangeeliumi sisu seejuures hägustuks või kaoks. Üliõpilased peavad omandama hõlmava teadmise ordinatsiooniga seotud ameti praktikaolukorrast ning õppima tundma jumalateenistuse, haridustöö, hingehoiu ning koguduse arendamise ja juhtimise teoreetilisi aluseid mitmesugustes ajaloolistes, eriti aga tänapäevastes tingimustes.

Praktika koguduses, koolis, tööelus, diakoonia vallas jm peab toetama üliõpilasi kõigi ainevaldkondade juures selge kujutluse loomisel õpingute käigus omandatavate teoreetiliste teadmiste ja arusaamade tähtsusest eesesisva praktilise töö jaoks.

2.2.6. Teised ained

Lisaks teoloogia põhidistsipliinidele leidub erinevates usuteaduskondades ja kõrgkoolides teisi õppeaineid, mis kuuluvad kas osalt nende juurde või on nendest välja kasvanud: nii nt usundilugu, piiblarheoloogia, judaistika, kiriku lähiajalugu, kristlik arheoloogia ja kiriklik kunst, konfessioonilugu, oikumeenika, misjoniteadus, teoloogilised soouuringud, kiriku- ja religioonisotsioloogia, pastoraalpsühholoogia, diakooniateadus, kristlik meedia, kirikumuusika ja kirikuõigus. See mitmekesisus on suur rikkus. Sellest on loomulikult kasu ainult siis, kui üliõpilased saavad siin seada isikupäraseid raskuspunkte ja peavad silmas tervikut.

Teoloogia liigub alati erinevate kristlike teoloogiate ja kirikute paljukonfessioonilisel horisondil ning lisaks sellele on kokkupuutes juutlusega. Sellele horisondile mõtlemine ning sellest tulenevad ülesanded – eriti ülesanne edendada teaduslikult oikumeeniat ja oikumeenilist dialoogi – on kõigi teoloogiadistsipliinide ja uurimisalade kohuseks.

Tänapäeva religioosne paljusus nõuab teoloogialt erilist asjatundlikkust kultuuridevahelistes küsimustes ning kristluse suhetes mittekristlike usundite, maailmavaadete ja pärimustega. Nii on selgelt kasvanud usundiloo õppimise kaalukus. On oluline, et selle koht oleks usuteaduskonnas. Teoloogilise vastutusega viljeldud tööd usundiloo alal ei saa kõigist koostöövõimalustest hoolimata lihtsalt asendada kultuuriteaduste vallas viljeldavate religiooniuuringute õppeainetega. Üliõpilased peavad õppima tundma usundiloo ja kultuuridevahelise teoloogia keskseid teooriaprobleeme ning omandama põhiteadmised mittekristlikest usunditest, nagu nt islam, hinduism, budism ja hiina usundid, samuti uususunditest ja esoteerikast.

2.2.7. Läbimõeldud üldpilk

Teadlikkus kõigi distsipliinide ja alldistsipliinide juurdumisest aine sisemisest loogikast lähtuvas kolmes põhiperspektiivis (vrd 2.2.1) võib lasta teoloogial saada uuel moel tajutavaks interdistsiplinaarse dialoogina ja mõistetavaks *ühise* ülesande ja vastutuse väljendusena. Nii annab teoloogia oma eriomase panuse õpetajaameti väljaõppele.

2.3. Kirikute ja teoloogiateaduse vastutus väljaõppel ordinatsiooniga seotud ametiks

2.3.1. Väljaõpe ülikoolis

Väljaõpe avaliku sõnakuulutuse ja sakramentide talitamise ordineeritud ametiks toimub reformatsioonikirikutes reeglina ülikoolilaadsetes haridusasutustes. Seda tänu äratundmisele, et väljaõpe peab andma edasi teadmisi ja oskusi akadeemilistes teadustes, eriti teoloogia teadusharudes, samuti oskust töötada teadusliku teoloogia meetoditega. Väljaõpe taotleb kokkupuudet ja diskursust teiste teadustega akadeemilisel pinnal ning õppimine ja õpetamine toimuvad akadeemilise vabaduse ja akadeemilise elu tingimustes. Teoloogilist väljaõpet täiendavad teised ülikoolis õpetatavad distsipliinid (nt filosoofia, kirikuõigus, usundilugu, psühholoogia, pedagoogika, sotsioloogia).

Teoloogiat vajab ka ülikool ise. Ilma selleta pole *universitas litterarum* täielik. Teoloogia arutleb inimese, ühiskonna ja maailma seost Jumalaga ja selles sisalduvaid teadusliku tunnetuse eeldusi ja piire. Teoloogia annab põhjaneva panuse religiooni avalikuks eneskriitiliseks refleksiooniks ning religioossete nähtuste ja elukontekstide tõlgendamiseks.

2.3.2. Teoloogiahariduse konfessionaalsus

Alates reformatsioonipäevist toimub väljaõpe õpetajaametiks kõrgkooliõpingute ja kirikupoelse kutsumise, *resp* õpinguid saatva toetamise koostöös. Avalik sõnakuutus pole mitte ainult saadud teadmiste rakendamine, see nõuab ordineeritute iseseisvat otsuse kujundamist ja iseseisvat tunnistust. Seetõttu peab neil olema võimalikult hea haridustase, et olla parima võimaliku hariduse taustal suuteline kandma vastustust teoloogiliste otsuste eest.

Teoloogilise väljaõppe alal leiame me Euroopas eest kiriku ja ülikooli koostöövõimaluste avara spektri. Mõned usuteaduskonnad rõhutavad avatud ja kohalikest kirikutest sõltumatuid õpinguid. Teiste jaoks on oluline õpingute konfessionaalsus. Parajasti kehtiv nägemus mõjutab nii teoloogiaharusid kui ka nende meetodilist käsitlemist.

Konfessionaalsus ja teaduslikkus on aluseks teoloogiateaduse ja kiriku ühisele vastutusele. Teoloogilised haridusasutused tegutsevad tegelikult lojaalsetena kahe instantsi ees. Sellest tingitud keeruka suhtevõrgustiku kujundamiseks leitakse erinevates Euroopa maades, lähtudes erinevatest ajaloolistest arengutest, väga erinevaid teid. Teoloogiahariduse ühekülgne orienteerumine kas üksnes kirikliku ülesande täitmisele või üksnes vastavusele akadeemilistele nõuetele ei arvesta nimetatud sidemete kompleksusega.

2.3.3. Teoloogiahariduse eripärasid

Akadeemiline teoloogiateadus on enam kui kutsealane ettevalmistus tööks õpetajaametis või teistes töövaldkondades kirikus või väljaspool seda. Siiski määravad tulevase elukutsega seotud nõuded kaasa ka õpingute sisu. Kirikud ootavad teoloogiateaduselt tulevaste õpetajate viimist sellise teoloogilise pädevuseni, mis on vajalik, et olla tänapäeva Euroopa ühiskonnas võimeline

nii kristliku usu kohta aru andma kui ka usku missionaarselt evangeelsel kujul tunnistama. Tulevikus tuleb õpetajate väljaõppes pöörata enam tähelepanu selliste oskuste ja võimete omandamisele, mis on vajalikud andmaks paljureligiooskeskkonnas teavet kirstliku usu kohta ning hindamaks õiglaselt teiste usulisi kujunemislugusid. Samal ajal näevad kirikud endal vastutust olla nende oskuste omandamisel toetajaks ja saatjaks.

Mõned kirikud pakuvad õpinguteaegseid praktikavõimalusi mitmesugustel tööaladel, nagu kogudus, diakoonia, tööstus, noorsootöö jt, et omandatud teoloogilist pädevust praktiliselt konkretiseerida. Osalt on sellised praktikumid seotud õpingutega ühendatud vikariaadiga.

Akadeemilised õpingud peavad pakkuma sellist õpetamise ja õppimise viisi, mis eristub koolilaadsetest vahendus- ja õppevormidest selle poolest, et üliõpilaste endi valikutel ja omavastutusel on õppeprotsessides suur osakaal. Avatus, kriitika, vaba süvenemise aeg, dialoogivalmidus, individuaalsete huvide arvestamine ja esteetilise kujunemise mõõde on akadeemilise eluviisi tunnused. On oluline, et õpetajad omandaksid oma haridusliku sotsialisatsiooni käigus sellise kogemuse.

Teoloogiline kompetents nõuab isiklikku vastutust. Seda toetavad vahendused, mis jätavad ruumi individuaalset elulugu arvestavaks õppimiseks ja järelemõtlemiseks. Seejuures on olulised isiklikud kohtumised ja mõttevahetused omavahel ja õppejõududega. Erilist tähelepanu väärivad spetsiifiliste kommunikatsiooni- ja sotsiaalsete oskuste, näiteks enese ja teiste märkamise ning konfliktilahendamisoskuse omandamine, harjutamine ja arendamine. Paljud kirikud toetavad seda asjakohaste meetmetega. Nende hulka kuuluvad nii spetsiaalsed kursused, kuid ka *vita communis*'e [‘ühise elu’ – *toim*] võimalus kiriklike sidemetega üliõpilasühiselamutes. Kirikud väärtustavad ja edendavad üliõpilaste omaalgatuslikke organisatsioone ja tunnustavad üliõpilaste sõltumatuid esindusorganeid.

2.4. Elatud usk

2.4.1. Teoloogiaüliõpilased teel õpetaja elukutseni – muutuv taust

On väga erinevaid põhjuseid, miks otsustavad tänapäeva noored teoloogiaõpingute kasuks. Ühelt poolt on üliõpilasi, kes juba enne õpinguid on olnud elavas kontaktis kogudusega ja osalevad korrapäraselt kiriku elus. Teiselt poolt asuvad teoloogiat õppima ka üliõpilased, kelle kirikuelu kogemus on oluliselt väiksem või kellel puudub religioosne sotsialisatsioon.

Sellel taustal on vaimuliku elu vorm ja praktika, millega üliõpilased õpingute ajal kokku puutuvad, varasemast olulisem. Õigustatuks on osutunud see, et kirikud arendavad juba õpingute vältel tulevaste õpetajatega kontakti.

2.4.2. Elatud usk ja õpetajaamet kui elukutse

Õpetajaid – nagu ristiinimesi üldse – peab iseloomustama sobiv kristlik eluviis ja sellele vastav tegutsemine. Äratuntav kristlik elu vastab Jeesuse ülesandele võita inimesi usule. Selle juures seatakse õpetajatele erilisi ootusi. Kuid ametikohustuste täitmine eeldab ka seda, et nad analüüsivad kriitiliselt omaenda religioosset sotsialisatsiooni ning väärtustavad ka teistsuguseid

kristliku elu vorme. Kokkupuude erinevate religioosete-kiriklike miljöodega saab juba ka õpingute ajal anda siin olulisi impulsse.

2.4.3. Vaimuliku elu põhivormid

Evangeelset kristlaseksolemist iseloomustab vabadus leida oma tee isiksuse vaimulikul küpsemisel. Seetõttu tuleb soodustada võimet isiklikuks vaimulikuks eluks. Erilist tähelepanu väärib tegelemine selliste vaimuliku elu põhivormidega, nagu

- isiklik palve,
- Piibli ja lauluraamatu kasutamine,
- osavõtt jumalateenistusest,
- ühised vestlused vaimulike küsimuste üle.

Väljaõppesse peavad kuuluma kokkupuuted erinevate vagaduslaadidega. Omaenese vagaduse kõrval on möödapääsmatu ka sallivus ja austus teiste usuliste hoiakute vastu.

Õpetajaametiks valmistuvad üliõpilased vajavad võimalusi ja kohti vaimulikuks osaduseks. Nendeks võivad olla näiteks kirikliku sidemega ühiselamud või ühine tegevus diakoonia vallas. Evangeelses vaimu osaduse kujunemine võib saada omamoodi vaimulikuks töötoaks, kus valmistatakse hilisemaks osaduslikuks eluks õdede ja vendadena.

Eelöeldust tulenevad ülesanded ka usuteaduskondadele: võimaldamaks kogeda teoloogiahariduse kiriklikku ja vaimulikku mõõdet on kohane korraldada näiteks palvusi ja akadeemilisi jumalateenistusi.

2.4.4. Selguselejõudmine *vocatio interna's*

On kirikuid, mis küsivad juba õpingute alguses motivatsiooni, sisemise kutse / kutsumuse ja isikliku pühendumuse kohta. Teised lükkavad selle küsimuse hilisemale ajale. Vaatamata neile erinevustele moodustavad teoloogia õppimise aastad ikkagi suhteliselt pika ajavahemiku, mille vältel tulevaste õpetajate kutseteadlikkus ja *vocatio interna* ['sisemine kutse ehk kutsumus' – *toim*] saab selgineda, kujuneda ja süveneda.

See tee ei kulge ilma väiksemate või suuremate kriisideta. Siin on kirikute vastutus eriti suur: tulevasi õpetajaid tuleb nende kutsumuskriisides toetada nõnda, et nii nende oma usk kui rõõm õpetajaametist kui elukutsest süveneks. Oluline on pakkuda üliõpilastele hingehoidu ja võimalust olla vaimulikult saadetud / juhendatud (isiklikud vestlused, osadusnädalalõpud, vaimulikud harjutused, ülikoolikogudused jm), seda ka pärast õpingute lõppu.

2.5. Täiendusõpe

2.5.1. Alused

Kirikud kui ordineerijad lähtuvad sellest, et ordineeritavad on võimelised arendama oma teoloogilist pädevust ja isiklikke võimeid omaenda töökogemuste kontekstis edasi, kandmaks iseseisvalt oma konkreetse teenimisega seotud vastutust. See hõlmab ka valmidust ja võimet tegelda enesekriitiliselt oma kogemustega, tunda ära oma tugevused ja anded, kuid märgata ka nõrkuseid ja ohtusid ning tegeleda nendega. Selles mõttes kohustab ordinatsioon ametikandjaid säilitama ja arendama omandatud teoloogilist kompetentsi ja isiklikke võimeid, seda nii iseõppimise teel ning ametikaaslaste ja võimalusel / vajadusel ka professionaalsete nõustajate nõuannete toel kui ka kiriku spetsiaalseid täiendusõppe kursusi kasutades.

Teiselt poolt ei tähenda ordinatsioon kiriku poolt mitte üksnes kinnitust ja tunnustust, et ordineeritaval on nõutavad eeldused kiriku ametisse seadmiseks. See kohustab kirikuid ka ordineerituid toetama kohaste nõustamiste ja täienduskoolitustega, nende teoloogilist pädevust ja isiklikke võimeid uuendama ja avardama.

Edasiõppimine on ordineeritute kutseelu kindel koostisosa ja kuulub seetõttu ametikohustuste hulka. Kirik peab neid selles toetama.

2.5.2. Täiendusõppe eesmärgid

Teoloogiaõpingute ülesandeks on arendada ordineeritud ametis teenimiseks nõutavaid vajalikke teadmisi, arusaamu ja võimeid kui omandatava teoloogilise pädevuse koostisosa. Täiendusõpe pole mitte lihtsalt selle vahendus- ja omandamisprotsessi jätk. Pigem aitab see kaasa sellele, et ordineeritavad õpivad mõistma just omandatud võimeid olulise eeldusena, et suuta täita neile antud ülesannet Euroopa ühiskondade pidevalt muutuvates ja mitmekesisuvates oludes. Täiendusõppe kursused peavad julgustama õpetajaid mõistma neile ülesandeks seatud teenistust täpse keskendumisega teoloogilise pädevuse kesksetele koostisosadele – teoloogilistele teadmistele, evangeeliumi tõe isiklikult omandatud tundmisele ja õpitud metoodilistele oskustele: nad peavad õppima ühendama kutseoskusi, erksat ajakaaslaseks olemist ja oikumeenilist avatust, ning mõistma mitmekesiseid ja muutuvaid inimestega kohtumise olukordi evangeeliumi vahendamise võimalustena. Täiendusõpe saab aidata ordineerituid selles, et nad tunnevad ära ja kasutavad teoloogilisele pädevusele omast selgitusjõudu seoses segaste, arusaamatute, muutuvate praktikaolukordadega, et usku edasi anda.

Ordineeritute täiendusõppe eesmärgi selline määratlemine sisaldab kolme üksteist täiendavat eesmärgiaspekti: kindluse süvendamine ja jätkuv järelemõtlemine ordineeritute teoloogilise pädevuse, vagaduse ja isikliku identiteedi suhte üle, spetsialiseerumise arendamine ja isiklike tugevate külgede arendamine.

2.5.2.1. Tugevate külgede arendamine ja süvendatum praktika üle järelemõtlemine

Euroopa kirikud seisavad väljakutsete ees, mis on väljakutseteks eelkõige ka kirikutes töötavate ordineeritute jaoks: uued misjoni iseloomuga väljakutsed, nagu vajadus teostada kiriklikku tööd

miljöö tundlikult ja kasvanud ootused ordineeritute tegevuse kvaliteedile, nõuavad uusi tegevuskontseptsioone, uusi tööviise ja struktuure. Täiendusõpe toetab siin inimest tema konkreetsele ülesandele vastava isikliku tugeva külje arendamisel ja selle panustamisel töösse, mille eest kantakse vastutust ühiselt.

Isiklike tugevate külgede sihipärase arendamise, praktika üle süvendatuma järelemõtlemise ja koostöö arendamise ennastõigustanud ja aktuaalsed meetodid on mh vennalik / õelik kinnitus ja nõuanne, visitatsioonid, kaasaegsed personalijuhtimise meetodid (nt töötajate koosolekud ja eesmärkides kokkuleppimine) ja professionaalne nõustamine (nt *coaching* ja supervisioon).

2.5.2.2. Spetsialiseerumise arendamine

Lisaks sellele on täiendusõppe ülesandeks kursuste arendamine, et omandada spetsiaalsete tegevuste jaoks vajalikke teadmisi ja oskusi ning olla suuteline võtma vastu uusi väljakutseid ja täitma sellega seotud ülesandeid. Siia kuuluvad

- koolitused, mis on vajalikud spetsiifilise iseloomuga teenistusse asumiseks (nt haiglahingehoid, vanglakaplaanaat, koolitöö, töö diakooniaasutustes),
- koolitused, mis valmistavad ette teenimiseks erilise profiiliga kogudustes (nt noortekirikud, *city*-kirikud),
- koolitused, mis valmistavad ette erilisteks juhtimisülesanneteks, ning juhikoolitused,
- töötajate ühiskoolitused, näiteks ühiselt läbi viidud projektide kavandamiseks või evalveerimiseks.

2.5.2.3. Jätkuv järelemõtlemine ja kindluse süvendamine

Lisaks oma tugevate külgede arendamisele ning eriliste teadmiste ja oskuste omandamisele jääb teoloogilise pädevuse ja isikliku vagaduse seose üle jätkuv järelemõtlemine ja selles kindluse süvendamine üheks iga ordineeritu identiteeti määravaks tunnuseks. Sest mitte pelk üksikpädevuste kokkuliitmine ei tee ordineeritud võimeliseks täitma kiriku poolt antud ülesannet kaasaja tingimustes. Kui tähtis ka poleks üksikute võimete arendamine, need avanevad ordineeritud teenistuses üksnes siis, kui neid vahendab eluhoiak, mis mõistab ühendada teoloogilise kompetentsi ja isikupärase eluviisi eriomaseks identiteedivormiks. Täiendusõpe on seetõttu ka ordineeritute toetamine sellise isikliku identiteedi kujunemisel, ilma milleta ei saa hõlmav teoloogiline pädevus – võimekus veenvaks kutsealaseks tegevuseks – areneda.

Selles seoses aitavad täiendusõppe erinevad abinõud ühest küljest saada uusi ja süvendada vanu teadmisi, samuti kontrollida, arendada ja kinnitada kiriku kuulutuse tõe põhitudusi kaasaja väljakutsete ees (arengud teadustes, muutused euroopa ühiskondades ja Euroopa arengud religioonide ja maailmavaadete vallas).

Teisest küljest, pakkudes võimalust vaikuse aegadeks, kontemplatsiooniks ja vaimulikeks harjutusteks ning kogunemisteks, et teha senisest elust isiklikku kokkuvõtet, aitavad need jõuda

selgusele tööalases ja isiklikus olukorras, milleni ollakse jõudnud, ning süvendada kindlust oma ülesandes.

2.5.3. Täiendusõppe kohustuslikkus ja profiil

Kirikud täidavad oma vastutust ordineeritute täiendusõppe eest mitte ainult sellega, et nad rahaliste vahendite ja tööst vabastuse andmisega võimaldavad täiendusõppe üritustel osalemist, vaid ka tagades õiguslike regulatsioonidega kutsealase täiendusõppe kohustuslikkuse.

Kirikut juhtivad organid võivad parandada valmidust täiendusõppeks, tehes teatavaks täiendusõppe üritustel osalemise tarvilikkuse ning andes täiendus- ja edasiõppe tarbeks kohased isikulised ja finantsilised vahendid.

Et vastata pastoraalsele täiendusõppe vajadusele ja selle kvaliteedile esitatavatele kõrgetele ootustele, on vaja arendada ja edendada ordineeritute täiendusõppega tegelevate asutuste koostöömudeleid. Kirikute sees toimib koostöö enamasti juba edukalt, tulevikus võiks see aga sündida suuremal määral ka erinevate kirikute ja nende institutsioonide vahel. Ülesande täitmisesse tuleks kaasata usuteaduskonnad. Vaadates väga spetsiifiliste teemadele, kus edasiõpe on vajalik – näiteks kiriku ja diakoonia juhid – võiks püüelda täiendusõppe andmise vormide arendamise poole, milles osaleksid Euroopa mingi piirkonna mitu kirikut koos. Erinevate asutuste ja kirikute koostöös oleks nõnda võimalik EKOE raames arendada diferentseeritud ja profileeritud täiendusõppemaastikku.

2.6. Teised teed *ministerium verbi divini* juurde

2.6.1. Sissejuhatus

Reformatsioonikirikutele iseloomuliku õpetaja elukutse kuvandi kohaselt on tegu akadeemilist ettevalmistust eeldava ja põhitööna tehtava tööga. Lisaks sellele on evangeelsetes kirikutes olnud alati, eriti tagakiusamiste aegadel ja vähemuskirikutes, alternatiivseid viise sõnakuulutuse ja sakramentide talitamise teenistuse tagamiseks. Alternatiivsete mudelite tähtsus on viimastel aastakümnetel paljudes kirikutes oluliselt kasvanud. Põhimõtteliselt on eristatavad:

- alternatiivne tee põhitööna peetavasse õpetajaametisse,
- volitamine vabatahtlikul alusel / ilma palgata toimuvaks sõnakuulutusteenistuseks,
- teistes valdkondades (katehhees, diakooniatöö jne) tegutsevate kiriku kaastöölise volitamine sõna ja sakramendi teenistuseks.

Paljudes kirikutes on kõigiks nendeks juhtumiteks olemas õiguslikud regulatsioonid teenistuse eelduste ja väljaõppe, sellesse seadmise ja selle pidamise kohta, kuid üksikasjades on need kirikuti osaliselt vägagi erinevad. Mitte kõigis kirikutes ei loeta neid teenistusi ordinatsiooniga seotud ameti hulka kuuluvaks; sageli eristatakse täieliku akadeemilise haridusega teoloogide ordineerimist vabatahtlikul alusel / ilma palgata toimuvaks jutlustamisteenistuseks. Kuna aga

kõigil juhtudel on tegemist *ministerium verbi divini* täitmisega, tuleb asjakohase väljaõppe küsimust hoolikalt käsitleda ka alternatiivsete teede puhul.

2.6.2. Alternatiivsed teed õpetajaametisse

20. sajandil hakati paljudes kirikutes võimaldama pääsu õpetajaametisse ka mingil muul kutsealal saadud haridusega (osalt ka keskkooli mittelõpetanud) inimestele. Selleks on loodud haridusasutusi või väljaõppekursusi, mis pakuvad kandidaatidele kompaktsed, kuid ikkagi mitu aastat vältavat ja sisult teoloogiastuudiumile ligilähedast õpingute käiku. Enamasti toimub selline väljaõpe muu töö kõrvalt, mõnikord aga ka täisajalise seminariõppena.

Väljaõppele seatavate nõuete juures tuleb pidada silmas, et „aseõpetajad“⁵ (sõltumata nende õiguslikust seisundist ja tasustamisest) töötavad tavaliselt kõigil tööaladel, millel õpetajadki (ning avalikkus näebki neis õpetajaid). Seetõttu on hädavajalik, et nende teoloogilised võimed oleksid samaväärsed. On küll õige, et nende, enamasti alles keskeas väljaõppele asuvate kandidaatide puhul rikastab nende töö- ja elukogemus mitte ainult nende hilisemat õpetajatööd, vaid ka juba nende suhet õppimisse. Siiski ei tohiks alandada väljaõppe akadeemilist nivood.

See kehtib ka siis, kui ametitaotlejad ei tule mitte „ilmalikust“ ametist, vaid, olles omandanud religiooni- või kogudusepedagoogilise hariduse, on sel alal kirikus töötanud. Üksnes aastane teoloogia spetsiaalkursus on sellistel juhtudel vaevalt piisav, soovitatav on pikem väljaõpe.

2.6.3. Sõnakuulutusteenistus vabatahtliku tööna

Paljudes evangeelsetes kirikutes võidakse volitada või ordineerida koguduseliikmeid vabatahtlikul alusel / palgasuhteta sõnakuulutusteenistusse. „Jutlustajaks“⁶ volitamise eelduseks on mitmeaastase, põhitöö kõrvalt aset leidva väljaõppe läbimine, milleks on erinevaid vorme. Üldiselt toimub aga mentoripoolne praktiline juhendamine ühendatuna teoreetiliste ja praktiliste kursustega.

Ka inimene, kes peab jumalateenistusi ja jutlustab vaid mõnikord ja õpetaja saatel, on osaline avalikus kuulustusteenistuses. Ta võtab ikkagi otseselt osa sellest, mis on evangeelse kiriku tunnusmärgiks. Kuigi on mõistetav, et jutlustajatele seatakse madalamaid nõudmisi, on oluline võimalikult vältida möönduste tegemist evangeelsele jutlusekultuurile omaste kõrgete standardite osas. Väljaõppe jaoks tähendab see seda, et õppekavas peavad olema mitte ainult liturgika ja homileetika, vaid ka eksegees ja süstemaatiline teoloogia, piiratud määral ka kirikulugu. Kes jutlustab, peab mõistma Pühakirja, tõlgendama seda asjakohaselt ja antud olukorda silmas pidades ning ümberpöörduvalt, suutma vastutada oma kuulutuse eest, põhjendades seda Pühakirja valguses. Kes seisab kantslis, seda vaadatakse ka kui hingehoidjat ja tema poole pöörduakse kui hingehoidja poole, seetõttu tuleb õpetada ka hingehoidu, nii teoreetiliselt kui praktiliselt. Hädavajalik on ka

⁵ Sel teel õpetajaametisse jõudnud inimeste ametinimetused ja õiguslik seisund ei ole kirikutes ühtne. Paljudes saksa kirikutes on kasutusel nimetus „aseõpetaja“ (*Pfarrverwalter*).

⁶ Taas pole mõisted ühtsed. Mõnedes kirikutes on „ilmikjutlustajad“ või „lektorid“ („lugejad“ – *toim*) (keda aga võidakse peale edasiste kursuste läbimist volitada ka sõnakuulutuseks ja sakramentide talitamiseks).

teenistusse volitamise järel jätkuv mentoripoolne juhendamine / saatmine ning täiendusõppe pakkumine.

2.6.4. Kiriku kaastöötajad sõnateenistuses

Paljudes kirikutes võtavad lisaks õpetajatele sageli suurel määral kuulutusteenistusest osa ka teised kaastöötajad (nt diakooniatöötajad, kogudusepedagoogid). Lisaks küsimusele, kas neid töötajaid tuleb ordineerida, tõstatub ka küsimus nende väljaõppest. Pole võimalik ilma pikemata lähtuda sellest, et diakoonia- või religioonipedagoogika alase väljaõppega on teoloogiline kvalifikatsioon juba tagatud. Kui ühes kirikus on tavajuhtumiks, et diakooniatöötajad ja kogudusepedagoogid peavad jumalateenistusi, peaks vastavates õppekavades sellega ka arvestama ja suurendama teoloogiliste põhidistsipliinide osakaalu. Kus jumalateenistused ja jutlustamine kuuluvad põhitöökohaga kaastöötajate ülesannete hulka vaid erandjuhtudel, seal on soovitatav spetsiaalne lisaväljaõpe.

2.6.5. Kokkuvõte

Alternatiivseid teid tuleb väärtustada, kuna evangeelse arusaama järgi „on evangeeliumi kuulutamine ja päästeosaduse vahendamine [...] antud ülesandeks kogudusele kui tervikule ja selle üksikutele liikmetele.“⁷ Vähendamata „reformatoorse arusaama järgi Kristuse erilisel ülesandel“⁸ põhineva *ministerium verbi* tähtsust, rõhutatakse sellega Jumala rahva ühist vastutust. Kuid on oluline, et kuulutuse tähtsat positsiooni evangeelses kirikus arvestades oleks tagatud asjakohane ja kõrgetasemeline väljaõpe ja täiendusõpe.

3. Soovitused

3.1. Ordinatsiooniga seotud ameti väljaõppe vastastikune tunnustamine

Käesolev tekst kirjeldab kiriku ametisse ordineerimise eelduseks oleva hea teoloogiahariduse tunnusjooni. Selles sisaldub rida impulsse oma väljaõppe praktika ülevaatamiseks ja vajadusel muutmiseks. Väljaõppe konkreetne kuju sõltub kohalikest asjaoludest ja vajadustest. Kui kirikud saavad aga jõuda üksmeelele siin esitatud hea väljaõppe põhimõtete osas, muudab see lihtsamaks üksteise väljaõppeviiside ja kvalifikatsioonide vastastikuse tunnustamise. See süvendab kirikute kokkukuuluvust ja tugevdab kirikuosadust. Ka usuteaduskondade jaoks lihtsustab see õppetulemuste vastastikust tunnustamist.

⁷ *Thesen zur Amtsdiskussion heute* (Tampere-Thesen1986), These 2.

⁸ Samas.

Hea teoloogiaharidus püüab selle poole, et teaduslik järelemõtlemine, seos praktikaga ja elatud usk leiaksid omavahelise tasakaalu. Seda tasakaalu tuleb kirikutel kõiki hariduse reformimise ja kujundamise meetmete puhul silmas pidama.

Kirikliku väljaõppe vormid (nt vikariaat, õpinguteaegsed praktikumid) on kirikuti väga erinevad. Liikmeskirikud peaksid EKOE tasandil arutlema ühiselt kirikliku väljaõppe edasise arengu küsimusi.

Usuteaduskondade jaoks on oluline see, et enam kui seni peavad ülikoolide usuteaduskondade lõpetajad õppima teoloogia harude omavahelist ühendamist, piibliteaduse, ajaloo, süstemaatilise ja praktilise teoloogia perspektiivide seostamist. Seejuures tuleb kõigis õppevaldkondades rõhutada veelgi enam interdistsiplinaarsust.

Reeglina eeldab õpetajaametisse võtmine magistrikraadi tasemel teoloogilist kvalifikatsiooni.⁹

3.2. Rahvusvaheline vahetus ja koostöö

Akadeemiliste õpingute ajal toimuvat õppimist välismaa ülikoolis peetakse paljudes EKOE kirikutes juba iseenesestmõistetavuseks. Kirikud ja ülikoolid peaksid seda ka edaspidi edendama. Juba olemasolevaid partnerlussidemeid usuteaduskondade vahel (nt Erasmuse programmi raames) saab täiendada partnerlussidemetega kirikute ja kiriklike õppeasutuste vahel.

Ka praktikat ja kirikliku väljaõppe faase tuleks tulevikus sooritada enam välismaal. Kirikutes, kus on olemas vikariaat, tuleks leida võimalusi selle muutmiseks rahvusvahelisemaks.

Teretulnud on programmid, mis võimaldavad vaimulike ajaliselt piiratud vahetust ning kindlustavad võimalikult suurt kasu partnerite kogemustest ja perspektiividest. Selles seoses tuleb mõelda ka väljastpoolt EKOE-d omandatud kvalifikatsioonide ja diplomite tunnustamisele.

Ühe EKOE kiriku töötaja püsiv tööleasumine teises EKOE kirikus aitab kaasa kirikuosaduse süvendamisele. Seda lihtsustaksid uusi töötingimusi tutvustavad kiirprogrammid. Eeskujuks võiksid olla näiteks kursused, mis juhatavad sisse antud konkreetse kiriku ajaloosse, õigusesse ja liturgiasse.

Õpetajate täiendusõpe vajab tänaste väljakutsete taustal didaktilist kontseptsiooni ja selget tõhustamist. EKOE raames on selleks häid võimalusi: rahvusvahelised täiendusõppe vahetusprogrammid, rahvusvaheliste pastoraalkolleegiumide ja mitmepoolsed täiendusõppega seotud partnerlussuhted. Sellele lisaks tuleks luua kohaseid koordinatsiooni ja kooskõlastuse meetmeid. Arvestades vajadusega õpetada välja spetsiifilisel alal – näiteks kiriku ja diakoonia juhte –, tuleb arendada koolitusvõimalusi, millest võtavad osa mitmed mingi Euroopa piirkonna kirikud. EKOE koduleheküljel saab teha reklaami täiendusõppe võimaluste kohta kogu Euroopas.

⁹ „Magistrikraad“ tähendab siin teist astet üksteisele järgnevas õpingutesüsteemis (magistrikraad järgneb bakalaureusekraadile), nagu see on valdavalt levinud tänapäeva Euroopas, kusjuures Suurbritannias ja Iirimaal ei ole enamasti kasutusel täpselt sama süsteem.

3.3. Edasine töö

EKOE kirikud peaksid tajuma oma vastutust töötada edasi ordinatsiooniga seotud ameti väljaõppe ülesandega, selles dokumendis sisalduvate impulsside teostamisega ja edasiste konkreetsete sammude kokkuleppimisega. Eriti käib see õpetajate täiendusõppe kohta. Kohaseks töövahendiks on siin korrapäraselt EKOE tasandil aset leidvad konsultatsioonid.

Konsultatsiooniprojektis „Väljaõpe ordinatsiooniga seotud ametiks Evangeelsete Kirikute Osaduses Euroopas“ osalejad

Liikmeskirikute delegaadid

Stud. theol. Benjamin Apsel, Evangeelne Kirik Saksamaal
Prof dr Jörg Barthel, Evangeelne Metodisti Kirik Saksamaal
Prof dr dr h.c. Michael Beintker, Evangeelne Kirik Saksamaal*
Õp Marit Bunkholt, Norra Kirik
Prof dr Gordon Campbell, Iirimaa Presbüterlik Kirik
Õp John Chalmers, Šoti Kirik
Privaatdoksent dr Daniel Cyranka, Evangeelne Kirik Saksamaal
Dr Harm Dane, Hollandi Protestantlik Kirik
Stud. theol. Anna-Katharina Diehl, Evangeelne Kirik Saksamaal
Õp Pál Erdélyi, Slovakkia Reformeeritud Kristlik Kirik
Prof dr Sándor Fazakas, Reformeeritud Kirik Ungaris
Ülemkirikunõunik dr Bernhard Felmborg, Evangeelne Kirik Saksamaal
Õp dr David Field, Evangeelne Metodisti Kirik, Kesk- ja Lõuna-Euroopa Keskkonverents
Prof dr Ermanno Genre, Evangeelne Valdeslaste Kirik Itaalias
Prof dr Christian Grappe, Prantsusmaa Luterlike ja Reformeeritud Kirikute Osadus
Praost Aivars Gusevs, Evangeelne Luterlik Kirik Lätis
Rektor Eberhard Harbsmeier, Evangeelne Luterlik Kirik Taanis
Rektor õp dr Martin Hoffmann, Evangeelne Kirik Saksamaal
Prof dr Jenő Kiss, Reformeeritud Kirik Rumeenias (Transilvaania piirkond / Siebenbürgen)
Juhtiv piiskop Miloš Klátik, Augsburgi Usutunnistuse Evangeelne Luterlik Kirik Slovakkias
Õp Hilke Klüver, Evangeelne Reformeeritud Kirik (Saksamaa)
Õp Donald McCorkindale, Šoti Kirik
Ülemkirikunõunik Joachim Ochel, Evangeelne Kirik Saksamaal
Õp Indulis Paics, Evangeelne Luterlik Kirik Lätis
Prof dr Georg Plasger, Reformeeritud Liit (Saksamaa)
Ülemkirikunõunik dr Hannelore Reiner, Augsburgi Usutunnistuse Evangeelne Kirik Austrias*
Sinodi nõukogu president õp Antoine Reymond, Šveitsi Evangeelsete Kirikute Liit
Õp dr Jan Roskovec, Böömi Vendade Evangeelne Kirik
Kirikunõunik Christoph Saumweber, Evangeelne Luterlik Kirik Baieris

Assessor õp dr Ove Sander, Eesti Evangeelne Luterlik Kirik
Õp Thomas Schaufelberger, Šveitsi Evangeelsete Kirikute Liit
Prof dr Robert Schelander, Augsburgi Usutunnistuse Evangeelne Kirik Austrias*
Prof dr Peter Scherle, Evangeelne Kirik Hessenis ja Nassaus*
Ülemkirikunõunik Karl Schiefermair, Augsburgi Usutunnistuse Evangeelne Kirik Austrias
Ülemaakirikunõunik dr Frithard Scholz, Kurhessen-Waldecki Evangeelne Kirik
Prof dr Jens Schröter, Evangeelne Kirik Saksamaal
Õp privaatdotsent dr Regina Sommer, Kurhessen-Waldecki Evangeelne Kirik
Õp Jean-Michel Sordet, Šveitsi Evangeelsete Kirikute Liit
Prof dr Lajos Szabó, Evangeelne Luterlik Kirik Ungaris*
Pr Moira Whyte, Šoti Kirik
Ülemaakirikunõunik Michael Wöller, Evangeelne Kirik Saksamaal*

EKOE keskuse töötajad

Piiskop dr Michael Bünker, EKOE peasekretär
Õp mag Adel David*
Prof dr Martin Friedrich, EKOE õpetuskõneluste ja teoloogilise uurimistöö sekretär*

* Toimetusrühma liikmed

Dokumendi on saksakeelsest originaalist tõlkinud Vallo Ehasalu, toimetanud teoloogiliselt Thomas-Andreas Pöder ja keeleliselt Urmas Nõmmik. Tõlge ilmub EKOE nõukogu loal, EELK konsistoriumi välissuhete komisjoni, EELK Usuteaduse Instituudi ja Tartu Ülikooli usuteaduskonna koostöös. Avaldatud esmakordselt ajakirjas Kirik & Teoloogia nr 146-147/ 26.9.-3.10.2014.

Evangeelsete Kirikute Osadus Euroopas (EKOE, vt www.leuenberg.eu) on Euroopa tähtsaim evangeelsete kirikute osaduskond, kuhu kuulub 94 kirikut ligikaudu 50 miljoni liikmega. Eesti Evangeelne Luterlik Kirik on 1973. aastal alguse saanud kirikuosaduse liige alates 1975. aastast. Ühinenud Metodisti Kiriku Põhjala ja Balti piiskopi piirkonna kirikuna on kirikuosaduse liige alates 1997. aastast ka Eesti Metodisti Kirik.